

ЗА ТВОРЧЕСТВОТО НА ПРОФ. КОНСТАНТИН КАЦАРОВ В ОБЛАСТТА НА ИНДУСТРИАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ

Ст.н.с. II ст. д-р Веселина Манева¹

С особено вълнение започвам тези редове, посветени на проф. Константин Кацаров. Трудно е да се пише за личност като Константин Кацаров, още повече да се оценява неговото творчество, до което ние, изследователите, се докосваме.

Като специалист в областта на интелектуалната собственост, бях впечатлена от неговата книга „МАТЕРИАЛНА ОСНОВА И ПРАВНА ПРИРОДА НА ИНДУСТРИАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ“, отпечатана през 1929 г.² Тя е първото монографично изследване у нас в областта на индустриалната собственост – една сравнително нова за българското право област, която все още не е засегната от родната доктрина, а съдебната практика е оскъдна. Причините за създаването на този труд са обусловени от индустриалното развитие на страната и от необходимостта от едно теоретично разработване на материята за обектите на индустриална собственост, каквито са изобретенията и индустриалните и търговски марки. Задълбочено са проучени действащото законодателство – Законът за търговските и индустриални марки от 1903 и Законът за патентите за изобретения от 1921 г. Направен е историко-правен преглед на закрилата на марките и изобретенията. Представен е сравнителен анализ на водещите законодателства на Франция и Германия. Целта на изследването е да се проучи материалния произход на индустриалната собственост, процесът на развитието ѝ от общото право към специалната правна регламентация и да се изясни правната ѝ същност.

Д-р Кацаров изследва двата най-значими обекта на индустриална собственост – марките и изобретенията, като проследява историческото развитие на отличителния знак и на изобретението от древността. Поставя въпросът за материалната връзка между търговската марка и патента за изобретение и общото право, както и дали правата, произтичащи от тези обекти са отделни и независими от общата система или изхождат от нея и представляват само едно подобрене на съществуващото правно положение. Следва да се приеме, че покровителството на изобретението и отличителния знак изхожда още от елементарните човешки свободи. Една от индивидуалните свободи е свободата на работа, която включва правото на индивида да работи и да разполага суверенно и по един абсолютен начин с продукта на своя труд. По този начин материалните вещи се явяват израз на творческата работа. Така, в

¹ *Институт за правни науки при Българска академия на науките.*

² Кацаров, К. Материална основа и правна природа на индустриалната собственост. Сравнително изследване и опит за теория в системата на Българското право, С., Придворна печатница, 1929.

края на миналия век се налага разбирането, че на индивида трябва да бъде предоставено правото да разполага по абсолютен и изключителен начин с продукта не само на физическата, но и на умствената дейност, като се отчита и неговото естество.³

I. Историята на индустриалната собственост в България се поставя с приемането на първия закон за търговските марки от 22.01.1893 г., като до този момент тя не е била обект на правно регулиране. С него се прави опит да се достигнат както постиженията на Запада, така и да се допълни и засили покровителството на местната търговия и индустрия. Най-същественят въпрос, на който трябва да отговори всяко законодателство, това е въпросът за начинът на възникване на изключителното право върху една търговска или индустриална марка и какво е отношението между правото върху марката и фактът на нейната регистрация. Закрилата върху една марка възниква или от момента на нейната регистрация, или използването ѝ, или съчетанието на двете обстоятелства, така както допуска нашият закон. В книгата са изяснени редица теоретични постановки. Особено място е отделено на въпросът за отличителността на марката, като основание за нейната регистрабилност. Тя се разглежда като трайно отношение между притежателя на знака /отличителя/, отличения предмет, отличителния знак и средата /пазара и потребителите/, за която е предназначен.

Поставен е един актуален за световната теория и практика въпрос, и със съвременно измерение, относно загубата на отличителност при вече регистрираната марка. Това са случаите, при които една марка първоначално притежава отличителност и е регистрирана. В следствие на използването си е придобила известност, при което става все по-независима от личността на своя титуляр, докато се превръща в означение на естеството на означаваната стока, а не се свързва с нейния произход. Като последен етап от този процес – това е пълното уеднаквяване на отличителния знак с естеството на предмета, който е отличавал. От отличителен знак за една вещь той се превръща в означение на самата вещь. При тази ситуация, знакът получава закрила вече не като отличителен знак за произхода, а само като отличителен знак за естеството на самия предмет. Например: вазелин, захарин, в наши дни – целофан, паркетин и др.⁴

Тази хипотеза е визирана и в разпоредбата на чл. 11, ал. 1, т. 3 от Закона за марките и географските означения /ЗМГО/⁵. Това са знаци или означения станали обичайни в говоримия език или в установената търговска практика, които поради използване от различни лица, се свързват със заявените стоки или услуги, а не с търговския им произход.

Разграничени са понятията индустриална и търговска марка, като първата обхваща по съдържание и втората, тъй като индустриалната дейност включва и търговията с произведените

³ Вж.: Пак там, с. 36-37.

⁴ Вж.: Пак там, с. 88.

⁵ Обн., ДВ, бр. 81 от 1999 г.

стоки, докато търговската марка се отнася само до продажбата на изделието, но не и до неговото производство, като следователно, разграничението на марките се отнася до субекта на правото, без да се засяга съдържанието на марката.

II. Изследванията относно изобретението, на правната природа и същността на патента, както и на правата, произтичащи от издаването на защитния документ, се приемат като теоретична основа за развитието на българското патентно право.

Изобретението не е легално определено като понятие в българското законодателство, както и в германския, френския, австрийския и други патентни закони. Дефинирането му е предоставено на доктрината и съдебната практика. Напр., Френският закон не определя изобретението, а по-скоро се стреми да изасни по обратен път онова, което не може да бъде считано за изобретение. Изискванията на българския закон са новост и индустриално използване – чл. 1 от Закона за патентите: „Патенти се издават за нови изобретения, приспособими за индустриално използване”.

Изобретението е нематериално по своята същност и това е първата трудност при определяне на понятието му. Липсата на материален характер у изобретението, като обект на правото, го отнася към категорията на нематериалните блага. Затова то няма и определени пространствени координати, а това дава възможност да се използва по различен начин на различни места, от различни ползватели по едно и също време. Това свойство на изобретението се нарича “убиквитет” и произхожда от латинската дума “*ubi*” /място/.

Проф. Кацаров, посочва, че “като правен обект изобретението не се поддава на локализиране в пространството и това го характеризира като нематериална вещ. Нематериалният характер на това право служи за изходна точка както на теорията на индустриалната собственост, така и на тая за нематериалното имуществено право.”⁶

Правото върху изобретението не се смесва с веществения му израз – обектът, в който то е осъществено. С погиването на вещта, в която е обективизирана техническата идея, се прекратява правото на собственост върху нея, но не и върху самото изобретение, както и произтичащите от него права. Изобретението е нематериално по своята същност. Следва да се разграничат и понятията „изобретение” и „изобретяване”. Първото се разглежда като резултат от сложен творчески процес, какъвто е изобретателството, приключващ с факта на авторството, т.е. със създаването на конкретно техническо решение. По повод на изобретението се създават граждански правоотношения с имуществен характер – например, правоотношения във връзка с реализацията и заплащане на възнаграждение. Нематериалните блага възникват с тяхното създаване, но изключителното право върху тях се поражда в определен от закона момент, а именно с признаването им по съответния ред като обекти на правото. Както посочва проф.

⁶ Кацаров, К. Пак там, с.201.

Кацаров: „Самото право върху изобретението, съобразно с изискванията на специалния закон, се поражда едва с административната намеса, взимаща израз в издаването на патента. За да се стигне до него, патентованото изобретение трябва да отговори на редица формални предпоставки: депозиране, описание в определена форма, заплащане на такси и пр.”⁷

По своята правна природа закрилата на изобретенията представлява сложен юридически състав, включващ следните елементи: фактът на създаване на изобретението, т.е. на авторството, което е определящо; фактът на подаване на заявката за издаване на патент в Патентното ведомство и решението на компетентния орган за издаване на патент, което К. Кацаров нарича „учредителен акт”. Актът на патентоването е конститутивен административен акт. Издаденият впоследствие патент е официален документ, регламентиран от закона и издаден от компетентен държавен орган, който предоставя на своя титуляр изключителното право да използва изобретението за определен от закона срок. „От този момент изобретението като правно благо преминава от областта на общото право в режима на специалното покровителство посредством акта на патентоването”⁸.

Нашият законодател е възприел заложеното в континенталната правна система разбиране, че патент се издава на лицето, което първо е заявило изобретението в Патентното ведомство на страната.

В патентната теория няма единство на възгледите за естеството и правната природа на патента като елемент от фактическия състав, пораждащ правната закрила на изобретението.

Патентът е официален документ, регламентиран от закона и издаден от компетентен държавен орган, който предоставя на своя титуляр изключителното право да използва изобретението. Думата “патент” /*patentis*/ в превод от латински език означава “открит”, “явен”. В областта на изобретателството впоследствие се използва за означаване на документ /привилегия, защитна грамота или патентно свидетелство/, предоставящ изключително право на производство на определено изделие, използване на технология или вещество.

Юридическата функция на патента се изразява в предоставеното изключително право на използване на своя титуляр, произтичащо от издадения защитен документ, за определения от закона срок. Правото върху патента възниква от момента на неговото издаване, докато авторските права – от момента на създаване на произведението. Юридическата функция се основава върху собствеността, законността, значението и санкцията, с която е скрепен издадения патент. По отношение на първия елемент–собствеността, гражданският съд е компетентен да решава споровете относно собствеността върху патента. Контролът по отношение на законността и значението на патента е също от компетентността на съдилищата. Патентът е издаден в резултат на извършена експертиза, но неговата валидност не е

⁷ Вж.: Пак там, с. 90.

⁸ Вж.: Пак там, с. 134.

гарантирана. Отново съдът е компетентният орган, който е оправомощен да провери правата на патентоприетателя, в случай на оспорване.

И на последно място, патентът е скрепен със санкцията, която се налага от съда при спор за нарушение – като възстановяване на причинените в следствие на неправомерно поведение вреди.

Според някои автори, привърженици на проприетарната теория, между които е и К. Кацаров⁹, патентът е частноправен, а не административно-правен акт за учредяване на собственост върху изобретението, като правото върху него възниква с факта на изобретяването му. Според автора, този акт е *ocupatio* – първичен способ за придобиване на изключително право за използване на изобретението, а покровителството на това право се придобива посредством намесата на едно административно учреждение, с което не се изменя същността на акта.

Издаденият патент удостоверява с обратна сила фактът на възникване на изключителното право, а това е датата на подаване на заявката в Патентното ведомство. Изключителното право – това е признатата и гарантирана от държавата възможност в полза на патентоприетателя да използва за определено време на нейната територия патентованото изобретение и да се разпорежда с издадения за него патент. Съдържанието му се определя в две насоки: позитивна– овластява патентоприетателя или оторизирано от него лице да използва патентованото изобретение и да се разпорежда с него на територията на страната за срока, за който е издаден патента и в негативна – запрещава на трети лица да използват изобретението без съгласието на патентоприетателя.

Възползвайки се от юридическия монопол чрез установената патентна закрила, патентоприетателят упражнява и своя индустриален монопол.

По своята правна същност, изключителното право, произтичащо от патента, е от категорията на абсолютните права, налагащи за неопределен кръг лица задължение да се въздържат от действия, нарушаващи това право.

Практическото приложение на изключителното право се очертава в две насоки : закрила срещу нарушения и възможност за лицензиране използването на изобретението частично или цялостно.

Първият аспект се проявява напълно от момента на получаване на защитния документ. Едва тогава патентоприетателят може да се противопостави на извършеното нарушение, да преследва нарушителя, както и да търси пълна отговорност за причинени вреди.

Вторият аспект е възможността патентоприетателят да предостави на други лица осъществяването на действията, закриляни от изключителното право. Приетателят на патента има интерес да използва тази възможност, ако не е в състояние да направи това сам.

⁹ Вж. Кацаров, К. Цит. съч., с. 115 и сл.

Основанията могат да бъдат както липсата на достатъчно средства за реализация на изобретението, така и невъзможността да произвежда в дадена страна патентованото изделие. В тези случаи той може да предостави използването на изобретението, до определена степен, за ограничени количества изделия или за ограничен период от време. Неизползването на патентованото изобретение е скрепено със санкцията на принудителната лицензия.

Субективното право, произтичащо от патента, може да бъде реализирано само в границите на държавата, чието Патентно ведомство е издало защитния документ. Това безспорно положение произтича от териториалния характер на правото – породено в една държава, то е действително само в нейните териториални предели. Но обемът и съдържанието на правната закрила не се описват в патента, а се регламентират в националния патентния закон, съгласно който той е издаден.

Още първият български патентен закон от 1921 година избягва квалификацията “право на собственост”, а говори само за “изключително право на експлоатиране на изобретението”. Тази позиция е повлияна от рецепирания тогава гръцки закон, повлиян от германски закон и от германската и белгийска доктрина, според които правото на изобретателя не е никакво право върху самото изобретение, а право на изключително възпроизвеждане на изобретението.¹⁰

В книгата е отделено място и на системите на заявяване и експертиза на изобретението – система на предварително проучване и такава, без предварително проучване /каквато е предвидената в Закона за патентите/; както и института на правото на преждуползване и принудителната лицензия.

Като извод е обосновано становището, че правото върху търговската марка и това върху изобретението, могат и трябва да бъдат определени като *sui generis* собственост на движими нематериални вещи.

Всички посочени теоретични постановки формират правната теория, обясняват правната природа на обектите на индустриална собственост и дават основата на бъдещия правен отрасъл - право на индустриална собственост.

Няма да е пълно настоящото изложение, ако не споменем за друго сериозно изследване на проф. К. Кацаров в областта на индустриалната собственост, с изключителна практическа стойност: „НАРЪЧНИК ПО ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ ЗА СТРАНИТЕ ПО СВЕТА”¹¹, като първото издание е от 1924 г. То продължава да се издава и при пребиваването на проф. Кацаров в Швейцария, като през 1970 г. той променя името му на *Katzarov's Manual and Directory on Industrial Property all over the World*¹².

¹⁰ Кацаров, К. Пак там, с. 209 и сл.

¹¹ *Katzaroff's Patent Directory*. Periodical. Established in 1924. New edition, S., 1931.XVI, 426 p.

¹² *Katzarov's Manual and Directory on Industrial Property all over the World*. Geneva, Katzarov, 1970, XXIV, 1167 p. След смъртта му Ръководството продължава да излиза под заглавието *Katzarov's Manual on Industrial Property*. Като книжно тяло, с подменяеми страници и в електронен формат.

В кратък, систематичен ред са изложени: икономическото и политическо развитие на всяка една страна; законодателството в областта на индустриалната собственост; закриляните обекти, както и изключенията от закрила; изискванията в процедурата; издаване на защитните документи; срок на закрила; лицензирането; оспорване на издадените защитни документи /напр. обявяване недействителност на издаден патент или заличаване при марките/; формата на закрила, установена по отношение на различните обекти; Бюлетина на ведомството с официалните публикации за всеки обект; компетентен орган по закрилата и издаване на защитни документи и лицата, които упражняват професията представители по индустриална собственост.

Това Ръководство не е компилация от материали от други издания, а е произведение, създадено с усилията на 140 автори от 200 държави, които са изяви специалисти в тази област. В по-късните издания на този Наръчник /1940, 1970/ са публикувани основните международни договори в областта на индустриалната собственост. Сборникът е преиздаден и през 1990 г. Той е неоспоримо доказателство за международната значимост на делото на проф. К. Кацаров в областта на индустриалната собственост.

Проведената на 24 април 2009 г. конференция е едно необходимо признание и израз на дължима почит към творчеството и дейността на проф. К. Кацаров.

SUR L'OEUVRE DU PROFESSEUR CONSTANTIN KATZAROV DANS LE DOMAINE DE LA PROPRIÉTÉ INDUSTRIELLE

**Dr. Vesselina Maneva de
l'Institut de sciences juridiques auprès
de l'Académie des sciences de Bulgarie**

(Résumé)

L'œuvre du professeur Constantin Katzarov dans le domaine de la propriété industrielle forme la théorie juridique, explique la nature juridique des objets de la propriété industrielle et fournit la base de la branche juridique future – le droit à la propriété industrielle.

En écrivant pour leur investigation dans le domaine de la propriété industrielle il est nécessaire de commencer avec son livre « LA BASE MATÉRIELLE ET LA NATURE JURIDIQUE DE LA PROPRIÉTÉ INDUSTRIELLE », imprimé en 1929. C'est la première recherche monographique dans le domaine de la propriété industrielle. Dr Katzarov explore les deux objets plus considérables de la propriété industrielle – les marques et les inventions. Le début dans l'histoire de la propriété industrielle est marqué par l'adoption de la première loi sur les marques commerciales de 1893, celle-là ne faisant pas jusqu'à ce moment l'objet d'une réglementation juridique. Dans le livre il est mis en lumière une série de formulations théorétiques comme : la question de la distinction de la

marque en tant que une raison de sa enregistrabilité. Dans la théorie de brevet il n'y pas d'unité des vues concernant le caractère et la nature juridique du brevet. Selon certains auteurs, partisans de la théorie de propriété, dont Katzarov fait partie aussi, le brevet est un acte de nature de droit privé, et non pas d'administration légale, visant à constituer une propriété sur l'invention, le droit sur lui surgissant avec le fait de l'invention. D'après l'auteur cet acte est *occupatio* – une méthode primaire d'acquisition d'un droit exceptionnel de l'utilisation de l'invention. Comme conclusion il est bien fondé le point de vue que le droit sur la marque commerciale et celui sur l'invention peuvent et doivent être définis comme *sui generis* une propriété de biens mobiles immatériels.

L'exposé ne serait pas complet, si nous manquons de mentionner une autre recherche de prof. Katzarov dans le domaine de la propriété industrielle ayant une valeur pratique exclusive : « MANUEL SUR LA PROPRIÉTÉ INDUSTRIELLE DES PAYS DU MONDE », la première publication étant de 1924. En ordre bref et systématique il a décrit : la situation économique et politique de chaque pays, la législation, les objets protégés, les exigences dans la procédure, le Bulletin du département avec les publications officielles, l'autorité compétente et les représentants. Ce Guide n'est pas une compilation de matériaux d'autres publications, mais un ouvrage créé par les efforts de beaucoup d'auteurs de chaque pays qui sont des auteurs affirmés dans ce domaine.